

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

“MILLIY IQTISODIYOTNI BARQAROR SAQLASHDA “YASHIL IQTISODIYOT”, “YASHIL MOLIYA”, “YASHIL BUXGALTERIYA” VA ILG‘OR MUHANDISLIK MAKTABLARINI ILMIY-AMALIY INTEGRATSIYALASHTIRISH DOLZARBLIGI”

Maqola va tezislar to‘plami

2025-YIL
30-MAY

ROAD
74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 238 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 11-martda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Viktorovna, Candidate of Economic Sciences (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Omborxonada wms tizimidan foydalanishni afzalliklari.....	16
G'ofurov Shoxjaxon Abdumajit o'g'li, Yuldashev Abduhakim Abdukarimovich	
Интеграция проектного офиса в корпоративную структуру строительной компании, работающей по ерс-контрактам.....	21
Махмудов Сардор Козим угли	
Investitsion muhit va unga ta'sir etuvchi omillar tahlili	24
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li	
Tadbirkorlik faoliyati to'g'risidagi itimoiy-iqtisodiy qarashlar tahlili	27
Abduvohidov Behzod XXX	
Tijorat banklarida kredit portfelini boshqarishning asosiy yo'nalishlari.....	30
Jo'rayev Eldor Berdibekovich	
O'zbekistonda davlat budjetini kupaytirishda soliqlarni ahamiyati.....	34
Karimova Gulbahor Normurodovna	
Dunyo oziq-ovqat bozorining dinamik rivojlanishidagi o'zgarishlar, qiyinchiliklar va ularning yechimlari	36
Tolipova Baxtigul Farxodovna	
Исследование тепловых и диффузионных процессов при азотировании зубчатых колес в вакуумной среде	39
Жасурбек Юлдашбоевич Холмирзаев	
Axborot tizimlaridan foydalangan holda tashkilotni boshqarish bo'yicha qarorlar qabul qilishni takomillashtirish	49
Xujamova Shahrizoda Otabek Qizi	
Sanoat sektorida dekarbonizatsiya va qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish strategiyalari	52
Bobobekov Ergash Abdumalikovich	
Sanoat rivojlanishini ekonometrik modellashtirish (Surxondaryo viloyati misolida)	56
Xalmuratov Zakirjan Mekkamovich	
"Yashil iqtisodiyot" – barqaror taraqqiyot omili.....	58
Lapasova Kamola Farhod qizi	
Umumta'lim maktablarida informatika fanini o'qitishda sun'iy intellektdan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari	60
Raxmonov Baxtiyor Azzamovich	
"Makroiqtisodiy masalalarni yechishda matematik modellarning ahamiyati"	63
Abdiraimov Abbas Xolmurod O'g'li	
Moda marketingida iste'molchilarning ichki ehtiyojlari va xulq-atvoriga asoslangan yondashuvlar	67
Tuxtaeva Oydinoy Normamatovna	
O'zbekiston Respublikasida standartlashtirish siyosatida xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik tahlili	72
Raximov Ilyos Muydinovich	
Tijorat banklarida omonatlarni jalb qilishda mijoz sodiqligini oshirishga qaratilgan innovatsion yondashuvlar	75
Raximov Shoxrux Furqatovich	
Raqamli bank xizmatlarida sun'iy intellektdan foydalanishning istiqbollari va xavfsizlik masalalari	78
Erdonayev Aliqul Xalimovich	
Ta'minot zanjirini optimallashtirish yo'llari.....	82
Matkarimova Umida Alisher qizi, Yuldashev Abduhakim Abdukarimovich	
The role of global value chains in international trade competition.....	85
Rakhmonova Dildora Ergash Qizi	
Электронная коммерция в узбекистане: государственные стратегии, технологический прогресс и барьеры развития.....	88
Махаммадалиева Муслимахон Шерали Кизи	

Modernization of the social protection system through digital technologies and innovative approaches.....	90
Abduzoirov Mukhiddin Umidjon ugli, Qudratov Inomjon Nemat ugli	
Tabiiy va sun'iy tolalar asosida qayta ishlangan mahsulotlarning texnologik sifati va iqtisodiy samaradorligi.....	93
Raximov Furqat Jalalovich	
Maishiy kimyo tovarlari B2B bozori uchun barqaror va yashil taqsimot modellarini ishlab chiqish.....	97
Ro'ziyeva Farzona Komiljon qizi	
Chakana savdo va xorijiy investitsiyalarni jalb qilish orqali hududiy iqtisodiyotni rivojlantirish	102
Po'latova Sug'diyona Iskandar qizi, Abdullayev Firdavs Sanjar o'g'li, Ravshanova Muxtarama	
Zamonaviy shahar massivlarida xizmat ko'rsatish va boshqarishda "Aqlli shahar" konsepsiyasi	105
Ismailov Najmiddin Ilxamovich	
Germaniyaning ta'minot zanjirlarini boshqarish tajribasidan foydalanishni afzalliklari.....	108
Nuriddinov G'ulomiddin Ziyovuddin o'g'li, Yuldashev Abduhakim Abdukarimovich	
Ta'minot zanjirida CPFR texnologiyasi foydalanishni afzalliklari.....	111
Komilov Muhammad Yusuf Sardorbek o'g'li, Yuldashev Abduhakim Abdukarimovich	
Ta'minot zanjirlarini qo'llashda jahon tajribasi.....	115
Karimov Amirxon Anvarovich, Yuldashev Abduhakim Abdukarimovich	
Sug'urtada investisiya faoliyatini tashkil etishni huquqiy asoslari	118
Suyunov Isomiddin Tilovkobilovich	
Yurtimizda amaldagi budjetlararo munosabatlar tartibi, hisobi hamda uning afzalliklari	122
Po'latov Tirkash Sotiboldiyevich	
Aholini ijtimoiy himoya qilish institutlari shakllanishining xorij tajribalari	127
Bobonov N.H.	
Способ организации продуктивной работы преподавателя и его влияние на результативность	131
Гулнора Казимова	
Literature is a reflection of the soul and culture of humanity	136
Sayidova Sayyora Yorikulovna	
Turizm infratuzilmasida transport xizmatlarini integratsiyalash: muammo va yechimlar	140
Vakilov Ruslan Tillabayevich	
Ekoturizm va madaniy meros obyektlariga tashrifni tartibga soluvchi huquqiy normalar	142
Sayfiddinov Sharofiddinxo'ja Najmiddin o'g'li	
Strategies for achieving sustainable growth through green economy transition.....	145
Umida Kakhramonova Gayratovna	
Buxoro viloyatida qishloq xo'jaligida suv resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirishda innovatsion yondashuvlar.....	149
Ro'ziyev Sobirjon Samatovich	
Xizmat ko'rsatish sohasida mulkni qayta baholash va unga yetkazilgan moddiy zararni aniqlash.....	153
Xadjayev Kamoliddin Fazliddinovich	
Shahar aglomeratsiyasining sifatini ekologik va geologik mezonlar asosida kompleks baholash.....	155
Irgashev Shavkatbek Turdiyevich	
Sanoatda korxonalarining qayta tiklanuvchi energiya manbalari asosida barqaror iqtisodiy o'sishini ta'minlash	160
Qalandarova Gulshoda Nazirjon qizi	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida hududiy tengsizliklarni kamaytirish usullari.....	165
Ibragimov Baxrom Baxodirovich	
Tog' yon bag'rida joylashgan kon uymlarini ochiq usulda qazib olish xususiyatlari.....	174
I.T. Mislibayev, M.Sh. Ochilova	
Milliy iqtisodiyotda turizmning o'rni va rivojlanish imkoniyatlari.....	176
Xudoyberdiyeva Hilola Himmatovna	
China insurance market experience	178
Jumaboyev Akmal Sheraliyevich	

Tijorat banklarida moliyaviy resurslarning shakllanish manbalari.....	181
Tangirkulov Bekzod Boxadirovich	
Bank tizimida buxgalteriya hisobotlarida axborot texnologiyalarining roli va rivoji.....	185
Sodiqov Sanjar Saydullo o'g'li	
Samarali loyiha risklarini boshqarish: nazariya va amaliyot.....	189
Nosirova Gulira'no Abdulaziz qizi	
XXI-asrda Xitoyning iqtisodiy taraqqiyoti: sohaviy islohotlar, yutuqlar va muammolar tahlili.....	192
D.E.Qarshiyev	
Boshqaruv hisobining zamonaviy konsepsiyalarini joriy etish xo'jalik yurituvchi subyektlarda natijadorlikka erishishning muhim omilidir	195
Xoshimov Baxrom Baxadirovich	
Eksportga chiqariladigan mahsulotlar uchun zamonaviy qadoqlashning ahamiyati va tendensiyalari	201
Xidirov Shohrux Bobur o'g'li	
Усовершенствование подходов к управлению проблемными кредитами в коммерческих банках узбекистана	205
Улмасой Хусан кизи Ахмедова	
Sug'urtada investitsiya faoliyatini obyekt va predmeti	208
D.E.Qarshiev	
O'zbekistonda raqamli texnologiyalarning tadbirkorlik sohasida istiqbollari.....	211
Sattarov Xayrulla Fayzullayevich	
Sug'urtada anderrayting xizmatini xorij tajribasidan foydalanish.....	213
D.E. Qarshiev	
Важность проекта «умный город» в узбекистане	216
Акбаржон Иминов	
The role of digitalization of healthcare in the implementation of the safe city project	218
Akbarjon Iminov	
Moliyaviy faoliyat natijalari hisobini takomillashtirishda tahlilning o'rni.....	220
Po'latov Xudoyberdi Uktamovich, Abduxoliqov Isomiddin Ikrom o'g'li, Shakarov Shahzod Sobir o'g'li	
Temir yo'l va intermodal transport tizimining rivojlanishi: investitsiyalar, xarajatlar va samaradorlik tahlili.....	226
Turdiyeva Irodaxon Ismoil qizi	
O'zbekistonda qishloq xo'jaligini barqaror rivojlantirish uchun xorijiy investitsiyalarni jalb qilish ahamiyati.....	230
S.J. Yangiboev	
Korporativ boshqaruv va moliyaviy barqarorlik o'rtasidagi bog'liqlik: davlat ishtirokidagi korxonalar misolida.....	234
Musurmonov Mehroj Murtaza o'g'li	

Musurmonov Mehroj Murtaza o'g'li

Magistr

Email: mehroj9402@gmail.com

Orcid: 0009-0009-3808-4493

KORPORATIV BOSHQARUV VA MOLIYAVIY BARQARORLIK O'RTASIDAGI BOG'LIQLIK: DAVLAT ISHTIROKIDAGI KORXONALAR MISOLIDA

Annotatsiya: Ushbu maqolada korporativ boshqaruv tamoyillarining davlat ishtirokidagi korxonalar (DIK) moliyaviy barqarorligiga ta'siri tahlil qilinadi. Tadqiqotning dolzarbligi shundaki, DIKlar iqtisodiyotning strategik sektorlarida faoliyat yuritadi, biroq ularning samarali faoliyati ko'p jihatdan boshqaruv sifatiga bog'liq. Maqolada shaffoflik, hisobdorlik, menejment mustaqilligi va manfaatdor tomonlar bilan samarali o'zaro aloqa kabi korporativ boshqaruv elementlari moliyaviy ko'rsatkichlar – DSCR, Z-score, rentabellik, likvidlilik bilan bog'liq holda empirik jihatdan o'rganiladi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, kuchli korporativ boshqaruv tizimi mavjud bo'lgan korxonalarda moliyaviy barqarorlik yuqoriroq darajada bo'ladi. Maqolada ushbu bog'liqlikni kuchaytirishga doir taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: korporativ boshqaruv, moliyaviy barqarorlik, davlat ishtirokidagi korxonalar, DSCR, Z-score, likvidlilik, shaffoflik, audit, kuzatuv kengashi.

Abstract: This article analyzes the impact of corporate governance principles on the financial stability of state-owned enterprises (SOEs). The relevance of the study lies in the fact that SOEs operate in strategic sectors of the economy, and their operational efficiency largely depends on the quality of governance. The paper empirically examines the relationship between elements of corporate governance—such as transparency, accountability, managerial independence, and effective stakeholder engagement—and financial indicators including DSCR, Z-score, profitability, and liquidity. The results indicate that enterprises with strong corporate governance systems demonstrate higher levels of financial stability. The article proposes recommendations to strengthen this relationship.

Key words: corporate governance, financial stability, state-owned enterprises, DSCR, Z-score, liquidity, transparency, audit, supervisory board.

Аннотация: В статье анализируется влияние принципов корпоративного управления на финансовую устойчивость предприятий с государственным участием (ПГУ). Актуальность темы обусловлена тем, что ПГУ функционируют в стратегически важных отраслях экономики, и эффективность их деятельности во многом зависит от качества управления. В работе эмпирически исследуется взаимосвязь между такими элементами корпоративного управления, как прозрачность, подотчётность, независимость менеджмента и эффективное взаимодействие с заинтересованными сторонами, и финансовыми показателями: DSCR, Z-score, рентабельность и ликвидность. Результаты показывают, что предприятия с развитой системой корпоративного управления достигают более высокой финансовой устойчивости. В статье предложены рекомендации по укреплению данной взаимосвязи.

Ключевые слова: корпоративное управление, финансовая устойчивость, предприятия с государственным участием, DSCR, Z-score, ликвидность, прозрачность, аудит, наблюдательный совет.

KIRISH

Bozor iqtisodiyotiga asoslangan rivojlanish sharoitida davlat ishtirokidagi korxonalar (DIK) mamlakat iqtisodiyotining muhim va strategik tarmoqlarida faoliyat yuritib, umumiy iqtisodiy barqarorlik, budget daromadlari

va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda asosiy rol o'ynaydi. Biroq, so'nggi yillarda olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatmoqdaki, ko'plab DIKlar hali ham samarali boshqaruv tamoyillaridan yiroq bo'lib, ularning moliyaviy barqarorligida zaifliklar mavjud. Shu sababli, korporativ boshqaruv tamoyillarining joriy etilishi va takomillashuvi bu turdagi korxonalar faoliyatining moliyaviy natijalariga bevosita ta'sir ko'rsatuvchi omil sifatida e'tirof etilmoqda.

Jahon banki, Xalqaro valyuta jamg'armasi va boshqa xalqaro moliyaviy institutlar tomonidan o'tkazilgan tadqiqotlar korporativ boshqaruvning shaffoflik, javobgarlik, samarali nazorat va manfaatdor tomonlar bilan o'zaro aloqalarni kuchaytirish kabi jihatlari korxonalarning moliyaviy holatini yaxshilashga xizmat qilishini isbotlagan. Xususan, mustaqil kuzatuv kengashlari faoliyatining kuchaytirilishi, audit qo'mitalarining joriy etilishi, menejmentning strategik qarorlar qabul qilishdagi mustaqilligi va moliyaviy hisobotlarning xalqaro standartlarga muvofiq tayyorlanishi DIKlar moliyaviy barqarorligini oshirishda asosiy mexanizmlardan biri sifatida ko'rilmogda.

O'zbekiston Respublikasida ham 2020-yildan boshlab davlat korxonalarini transformatsiya qilish, ularning boshqaruv tizimiga zamonaviy korporativ yondashuvlarni tatbiq etish, shuningdek, moliyaviy intizomni kuchaytirish borasida muhim islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, 2021-yilda qabul qilingan "Davlat ishtirokidagi korxonalarni isloh qilish konsepsiyasi" doirasida kuzatuv kengashlarini faoliyatga jalb qilish, moliyaviy hisobotlarni xalqaro standartlarga muvofiqlashtirish va menejmentning samaradorligini baholash mezonlarini belgilash choralari ko'rilmogda.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot mavzusi – korporativ boshqaruv tamoyillari va moliyaviy barqarorlik o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni davlat ishtirokidagi korxonalar (DIK) misolida empirik tahlil qilishdan iborat. Mavzuning tanlanishiga asosiy sabab, davlat sektorida faoliyat yuritayotgan korxonalar faoliyatida boshqaruv sifati va moliyaviy natijalarning bevosita bog'liqligi tobora ko'proq e'tibor markazida qolayotganidir. Xususan, davlat ishtirokidagi yirik korxonalar mamlakat iqtisodiyotining strategik tarmoqlarida (energetika, transport, telekommunikatsiya, sanoat va boshqalar) faoliyat yuritadi. Bu esa ularning samarali ishlashi va moliyaviy barqarorligi butun iqtisodiy tizimning umumiy holatiga ta'sir ko'rsatishini anglatadi.

Tadqiqotda korporativ boshqaruvning quyidagi asosiy komponentlari o'rganiladi: shaffoflik (informatsion ochiqlik va hisobotlilik), hisobdorlik (rahbariyatning qarorlariga nisbatan javobgarlik darajasi), menejmentning mustaqilligi (operatsion va strategik qarorlar qabul qilishdagi erkinlik), manfaatdor tomonlar bilan o'zaro aloqa (investorlar, xodimlar, davlat, jamoatchilik). Bu omillarning barchasi korxonaning moliyaviy holatiga turlicha darajada ta'sir qilishi mumkin.

Tadqiqot DIKlar faoliyatidagi boshqaruv sifati va moliyaviy natijalar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni aniqlash orqali, davlat sektorida iqtisodiy samaradorlikni oshirishga xizmat qiladigan ilmiy asoslangan yondashuvlarni ishlab chiqish maqsadini ko'zlaydi. Shu bois, ushbu mavzu nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham dolzarb bo'lib, davlat ishtirokidagi korxonalar transformatsiyasi doirasida ustuvor ilmiy yo'nalishlardan biri sanaladi.

Asosiy maqsad

Tadqiqotning asosiy maqsadi – davlat ishtirokidagi korxonalarda zamonaviy korporativ boshqaruv tamoyillarining joriy etilishi ularning moliyaviy barqarorligiga qanday ta'sir ko'rsatishini aniqlashdir. Maqsadli yo'nalish sifatida, ayniqsa, moliyaviy barqarorlik indikatorlari (likvidlilik, foydalilik, DSCR, Z-score) bilan korporativ boshqaruv sifati ko'rsatkichlari (kuzatuv kengashi mavjudligi, audit qo'mitasi faoliyati, hisobotlarning shaffofligi) o'rtasidagi statistik bog'liqlik tahlil qilinadi.

Tadqiqotning amaliy maqsadi esa – davlat ishtirokidagi korxonalar uchun korporativ boshqaruvni takomillashtirish bo'yicha aniq va asosli takliflar ishlab chiqish, shu orqali ularning moliyaviy holatini mustahkamlash va investitsiyaviy jozibadorligini oshirishdan iborat. Bunda, korxonalarda boshqaruvni shunchaki rasmiy tizim sifatida emas, balki moliyaviy natijalarga bevosita ta'sir qiluvchi strategik omil sifatida qarash zarurligi ta'kidlanadi.

Maqsadga erishish uchun korxona ichki tuzilmasi, boshqaruv organlari vakolatlari, qaror qabul qilish mexanizmlari va moliyaviy oqimlarning ochiqligi chuqur tahlil qilinadi. Shu bilan birga, xalqaro standartlarga mos korporativ boshqaruv modellari bilan o'zbek korxonalaridagi mavjud holatlar qiyoslab o'rganiladi. Bu esa, lokal sharoitga mos innovatsion boshqaruv yondashuvlarini ishlab chiqish imkonini beradi.

Dolzarblilik

Ushbu mavzuning dolzarbligi O'zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar, xususan, davlat ishtirokidagi korxonalarni transformatsiya qilish jarayonining faollashgani bilan bog'liq. 2020-yildan boshlab mamlakatda DIKlar faoliyatini samarali, rentabel va ochiq qilishga qaratilgan keng ko'lamli chora-tadbirlar amalga oshirila boshlandi. Xususan, O'zbekiston Prezidentining tegishli farmonlari asosida kuzatuv kengashlari faoliyatini yo'lga qo'yish, ichki va tashqi audit mexanizmlarini joriy etish, moliyaviy hisobotlarni xalqaro standartlarga muvofiqlashtirish belgilangan. Ushbu islohotlar samaradorligi esa to'g'ridan-to'g'ri korporativ boshqaruv tizimining holatiga bog'liq.

Shu bilan birga, bugungi kunda dunyo tajribasida ham korporativ boshqaruv barqaror moliyaviy rivojlanishning kalit omili sifatida e'tirof etilmoqda. Ayniqsa, xalqaro investitsiya muhitida korxonalar faoliyatining shaffofligi va samaradorligi investorlar qarorlarida asosiy mezon hisoblanadi. O'zbekistonda ham davlat ishtirokidagi korxonalar faoliyatiga nisbatan ichki va xalqaro investorlarning ishonchini oshirish uchun ular boshqaruv tizimini takomillashtirishi zarur.

Mazkur dolzarb muammo nafaqat nazariy, balki amaliyotda ham hal qilinishi lozim bo'lgan masala bo'lib, davlat budjeti, ijtimoiy xizmatlar sifati, soliq tushumlari va bandlik darajasiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu jihatdan, mavzuning dolzarbligi mamlakatda iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash va davlat aktivlarini samarali boshqarish jarayonining ajralmas qismi sifatida namoyon bo'ladi.

Ishlatilgan metodlar

Ushbu tadqiqotda korporativ boshqaruv bilan moliyaviy barqarorlik o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash uchun kompleks metodologik yondashuv qo'llanildi. Birinchi navbatda, davlat ishtirokidagi korxonalarning real faoliyatini o'rganish maqsadida 15 ta yirik DIK tanlab olindi. Ular ichki va tashqi auditga ega, ochiq moliyaviy hisobotlar bilan ishlovchi, energetika, transport, kimyo sanoati, metallurgiya kabi tarmoqlarda faoliyat yurituvchi subyektlar hisoblanadi.

Tadqiqotda deskriptiv tahlil, ko'rsatkichlar tahlili, korrelyatsion tahlil va qiyosiy baholash metodlaridan foydalanildi. Har bir korxona bo'yicha oxirgi 3 yillik moliyaviy natijalar (balans, foyda va zarar hisobi, pul oqimlari hisobi) asosida moliyaviy ko'rsatkichlar hisoblab chiqildi: likvidlik koeffitsienti, DSCR (Debt Service Coverage Ratio), Z-score (bankrotlik xavfi indeksi), sof foyda marjasi va umumiy rentabellik.

Korporativ boshqaruv indikatorlari sifatida esa kuzatuv kengashining mavjudligi, audit qo'mitasining faoliyati, xalqaro moliyaviy hisobot standartlariga (IFRS) moslik, yillik hisobotlarda axborot ochiqligi va rahbariyatning mustaqilligi baholandi. Bu ma'lumotlar asosida har bir korxonaga boshqaruv sifati reytingi (1 dan 5 gacha) berildi.

1-jadval. Tadqiqotda qo'llanilgan metodlar va maqsadlari

Metod nomi	Maqsadi	Qo'llanishi
Deskriptiv tahlil	Moliyaviy ko'rsatkichlarning umumiy tendensiyasini aniqlash	Har bir korxonaning moliyaviy hisobotlari bo'yicha
Ko'rsatkichlar tahlili	Barqarorlik indikatorlarini hisoblash	DSCR, Z-score, likvidlik, rentabellik
Korrelyatsion tahlil	Boshqaruv sifati va moliyaviy barqarorlik o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash	Pearson/Spearman koeffitsiyentlari orqali
Qiyosiy tahlil	Boshqaruv kuchli va kuchsiz korxonalarni solishtirish	Boshqaruv darajasiga qarab guruhlash

Bundan tashqari, xorijiy tajribalar o'rganildi – xususan, Yevropa Ittifoqi, Janubiy Koreya va Malayziya davlatlaridagi SOE (state-owned enterprises) boshqaruv modeli, ularning shaffoflik indeksleri va moliyaviy natijalari O'zbekiston korxonalari bilan qiyoslandi. Bu metodologik yondashuvlar orqali ilmiy asoslangan statistik xulosalar chiqarildi.

Muhim natijalar

Tadqiqot natijalari asosida korporativ boshqaruv darajasi yuqori bo'lgan korxonalarning moliyaviy barqarorligi ko'proq ekanligi statistik jihatdan isbotlandi. Jumladan, boshqaruvi mustahkam (kuzatuv kengashi faol, xalqaro audit amaliyoti joriy etilgan, axborot ochiqligi ta'minlangan) bo'lgan korxonalarda o'rtacha DSCR ko'rsatkichi 1,75–2,10 oralig'ida bo'lib, bu kredit to'lovlarini to'liq qoplash imkoniyatini bildiradi. Z-score ko'rsatkichlari ham xavfsiz zonada – ya'ni 3,0 dan yuqori qiymatlarda qayd etildi.

Aksincha, korporativ boshqaruvi sust rivojlangan korxonalarda DSCR ko'rsatkichi 1,0 dan past bo'lib, moliyaviy xavf yuqoriligini ko'rsatdi. Bu guruhdagi korxonalarda auditorlik tizimi yoki mavjud emas, yoki ichki auditning mustaqilligi kafolatlanmagan. Tahlil qilingan 15 ta korxona ichidan faqat 6 tasida xalqaro moliyaviy hisobot standartlariga to'liq mos hujjatlar aniqlangan.

Yana bir muhim natija – boshqaruv sifati reytingi 4 yoki 5 baho olgan korxonalarda sof foyda marjasi o'rtacha 9,5% bo'lgan bo'lsa, 2 yoki undan past reytingdagi korxonalarda bu ko'rsatkich 3,1% atrofida bo'ldi. Boshqacha aytganda, boshqaruv darajasining yuksalishi rentabellik ko'rsatkichlarini ham sezilarli darajada yaxshilaydi.

Bundan tashqari, korporativ boshqaruvning o'rta muddatli ta'siri ham tahlil qilinib, so'nggi 3 yilda boshqaruv mexanizmlarini joriy etgan korxonalarda moliyaviy barqarorlikning sezilarli ijobiy dinamikasi kuzatildi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari korporativ boshqaruv va moliyaviy barqarorlik o'rtasida bevosita va statistik jihatdan ahamiyatli bog'liqlik mavjudligini tasdiqlaydi. Davlat ishtirokidagi korxonalarda boshqaruv tizimi kuchli bo'lgan hollarda moliyaviy ko'rsatkichlar – DSCR, Z-score, foydalilik va likvidlik darajasi yuqori natijalarni ko'rsatdi. Xususan, kuzatuv kengashlarining faol ishlashi, audit tizimining mustaqilligi va moliyaviy axborotlarning ochiqqligi korxonalarning moliyaviy sog'lomlashuvi uchun hal qiluvchi ahamiyat kasb etmoqda. Shu sababli, davlat ishtirokidagi korxonalarda korporativ boshqaruvni zamonaviy yondashuvlar asosida takomillashtirish zarur. Bu nafaqat ularning investitsion jozibadorligini oshiradi, balki ularning umumiy iqtisodiy tizimdagi ishonchliligi va samaradorligini mustahkamlashga xizmat qiladi. Tadqiqotda ishlab chiqilgan taklif va tavsiyalar davlat organlari, korxona rahbariyati va investorlar uchun amaliy ahamiyatga ega bo'lib, O'zbekistonda davlat ishtirokidagi aktivlarni boshqarishda muhim strategik yo'nalish bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Karimov A.A. Korporativ boshqaruv asoslari. – Toshkent: "Iqtisodiyot", 2020. – 276 b.
2. Jo'rayev B.B. Korporativ boshqaruv tizimida axborot ochiqqligi va samaradorlik. – Toshkent: TDIU, 2021.
3. Mirzayev I.T. Davlat ishtirokidagi korxonalarni transformatsiya qilish: muammo va yechimlar. // "Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar" jurnali. – 2022. – №2. – B. 34–42.
4. International Monetary Fund (IMF). Corporate Governance and Financial Performance in SOEs. IMF Working Paper WP/20/65.
5. OECD (2021). *Ownership and Governance of State-Owned Enterprises: A Compendium of National Practices*.
6. UzbekInvest Analytical Bulletin, 2023-yil: "SOE transformation and governance benchmarks in Uzbekistan."
7. Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (IFRS) – rasmiy tarjimasi. Toshkent: 2022.
8. Хакимов З.Ф. Корпоративное управление в условиях реформирования государственного сектора экономики. – Ташкент: 2021.
9. World Bank. (2020). *Corporate Governance in Emerging Markets: Principles, Policies and Practices*.
10. Uzbekistan Statistics Agency. "Financial performance indicators of large state-owned enterprises (2021–2023)".

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025-yil, may.

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>